

ЗАШТИТНО ИСКОПАВАЊЕ ЛОКАЛИТЕТА ЂУРИЦЕ И ИДЕНТИФИКАЦИОНО СОНДИРАЊЕ ЛОКАЛИТЕТА КРУШКА И КЛОСТЕР, СО БЕЛА ЦРКВА

Димитрије Мадас, Ковин

Кључне речи: праисторија, гвоздено доба, римски период, средњи век, скелетно сахрањивање, заштитно ископавање, јужни Банат, СО Бела Црква, Банатска Паланка

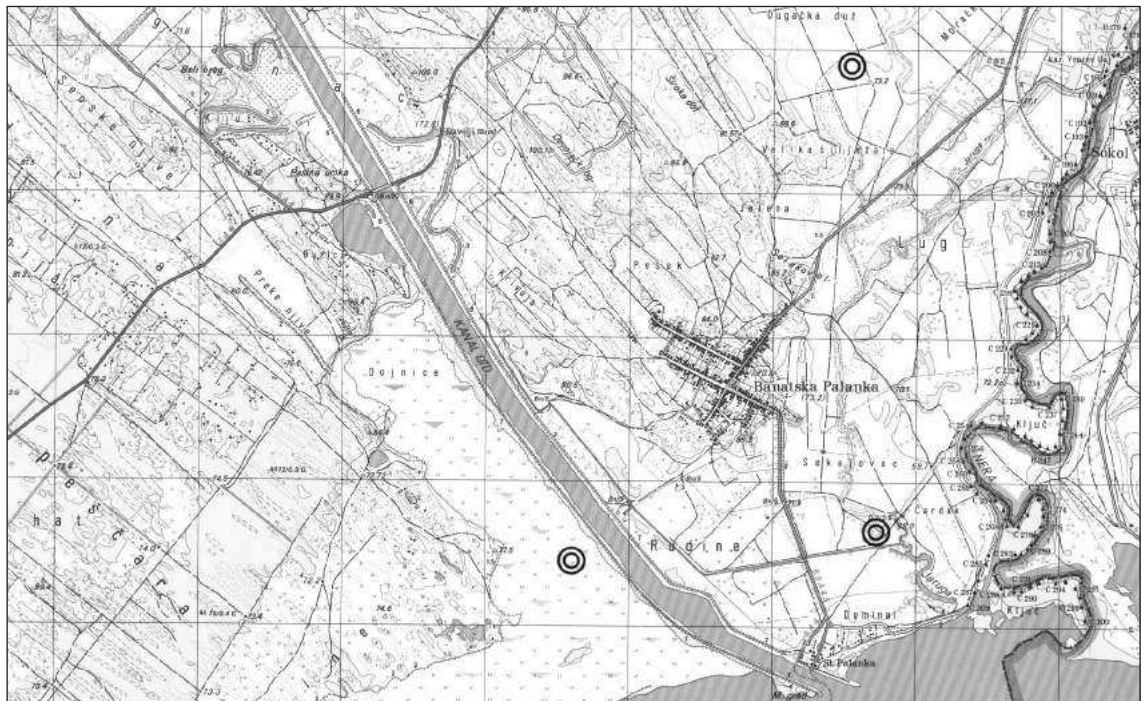
Током летњих месеци 2006. године, За-вод за заштиту споменика културе у Панчеву спровео је заштитно ископавање на локалитету Ђурица (дозвола Министарства културе Републике Србије бр 352/3, од 07.08.2006), а сондирање на локалитетима Крушка и Клостер. Сви се налазе у атару месне заједнице Банатска Паланка и у оквиру општине Бела Црква.

и средњовековног утврђења истог имена и античке Ледерате. По положају се може сматрати речном луком.

Остаци овога пространог насеља одавно су познати у стручној литератури, али још више међу бројним трагачима за археолошким драгоценостима (Рашајски 1981: 13–19). Најстарији (случајни) налази потичу из бронзаног доба (Вербичоара, Дубовац

Карта – Положај локалитета

Map – Site location

Локалитет Ђурица

Ђурица је данас простран плитки залив који користе бројна јата птица селица за своје предахе или дуже одморе на дугим летовима према северу и југу. Ту постоје остаци насеља које је давно формирано на левој обали Дунава, на југоисточном завршетку банатске равнице и Делиблатске пешчаре. Настало је у троуглу који су чинили Дунав, са јужне и источне стране, и долина некадашње реке Караш, која се у Дунав уливала из правца севера. Насеље је било лоцирано на благо заталасаном земљишту уз обале обе реке, односно на деловима пешчаних дина. Налази се насрам данашњег села Рам на десној обали Дунава, као

– Жуто брдо, XV–XIII век старе ере), затим следе гвоздено доба (халштат Б, X–VII век старе ере), римски период (II–IV век наше ере), као и некропола са каменим гробним белезима из средине XV века.

Слика 1 – Стрмо обршена обала Ђурице

Figure 1 – Steep bank of Đurica

Подизањем нивоа Дунава након седамдесетих година прошлог века, ово насеље почело је нагло да пропада јер су високе воде, најчешће током пролећних месеци, одрањале и поткопавале обалу, па су односиле у речно корито и покривале муљем многобројне његове остатке. Најпре су страдали делови ближи обали Дунава и новом кориту канала Дунав–Тиса–Дунав. Наиме, данашњи велики канал прокопан је баш на правцу доњег тока Караша, чиме је меандрасто корито реке у потпуности уништено. Постепено разарање површине насеља се настављало, а само корито реке, додуше плитко, ширило је своју површину на рачун некадашњег копна.

Тек 2005. године обављено је прво сондажно ископавање на овоме локалитету (парцеле бр. 3237 и 3241 КО Банатска Паланка), а његов карактер био је двојак. На једној страни, намера је била да се утврди основна стратиграфија насеља, а на другој, да се установи постојећа граница преосталог дела насеља. Истражено је око 200 m². Утврђено је да је у овој зони очуван само периферни део насеља и да се у тада отвореним сондама налази само део из старијег гвозденог доба, затим да је слој дебео око 0,6 m. Археолошки слој је прекривен слојем песка вејача, дебелим у просеку 1,3 m. У једној сонди нађен је скелет покојника сахрањеног у полузгрченом положају на левом боку, а по керамичким фрагментима поред њега може се рећи да потиче из периода трајања насеља. Временске прилике нису биле наклоњене тога лета, па је скелет прекривен и остављен *in situ* како би се рад у тој сонди наставио наредне године.

Но, следеће, 2006. године десио се екстремно висок водостај Дунава. Након повлачења вода установљена је неуобичајена ситуација. Читав део терена на коме се радило претходне године потпуно је нестало. Дунавске воде однеле су део обале у дужини од око 300 m, а у дубини копна око 6 m, док је висина била неуједначена и кретала се од око 0,5 m до око 4 m. Упркос томе, обављено је мање ископавање на простору непосредно уз прошлогодишње сонде.

Резултати су били не само сиромашни већ потпуно занемарљиви. И поред чињенице да је истражена површина од око 200 m² (две сонде 3 x 3 m и ров ширине 1 m и дужине 25 m) и очекивања да се у близини прошлогодишњих сонди могу добити позитивни резултати, морало се закључити да на овом простору више нема остатака старог насеља на Ђурици. Једино се на обали реке местимично још увек виде фрагменти керамичких посуда из старијег гвозденог доба, римског периода и средњег века. Судећи по вишегодишњем стању на овом простору, праћењу колебања водостаја и видној промени конфигурације терена, може се слободно рећи да су дунавске воде однеле богату колекцију археолошког материјала, разноврснију, садржајнију и бројнију од укупних археолошких фондова локалних музеја.

Локалитет Крушка

Локалитет Крушка налази се на ободу врачевгајске котлине, на простору где се додирују глиноидно земљиште и велике масе Делиблатског песка. У ужем смислу, ради се о широкој, благо израженој тераси нагнутој према југу и истоку, на чијем дну протиче мали поток Јаруга. Упркос чињеници да се по њивама на овом потесу изоравају фрагменти керамичких посуда, он није био регистрован у стручној литератури и није било археолошких активности.

Године 2006, на њиви Владимира Петровића постављена је стратиграфска сонда пошто су на површини те и суседних њива налажени бројни фрагменти керамичких посуда и других археолошких индикатора. Сонда је била димензија 2 x 2 m и постављена је на највишој коти њиве, уз јужну границу са суседном парцелом. У сонди је копана тврда и компактна земља, све до приближно 0,5 m дубине, после чега је земља постала

Слика 2 – Ђурица, гроб у сонди из 2005. године

Figure 2 – Grave within 2005 campaign trench

Слика 3 – Крушка, фрагменти керамичких посуда

Figure 3 – Kruška, fragments of ceramic vessels

делимично растресита, ситнозрне структуре и светломрке боје, са фрагментима керамичких посуда све до око 1,2 m дубине, рачунајући од површине тла.

Пронађени фрагменти углавном припадају посудама грубе израде и великих димензија. Њихове површине су лепо обрађене и

приглачане. Орнаментике је изузетно мало, а боје зидова су црне или сивкасте. Основне особине указују на гвоздено доба, односно на време око XI века старе ере.

У читавом слоју нису примећени знаци унутрашњег немира или стратиграфског просецања. Утисак је да се ради о монолитном слоју, дакле о насељу које је живело без видљивих грубих прелома у развоју, са наталоженим слојем од најмање 1,1 m.

Локалитет Клостер

Локалитет Клостер регистрован је у стручној литератури, а као пространо налазиште великих цигала, растрешеног малтера и ситних археолошких предмета познато је многобројним дивљим трагачима. Налази се у средишњем делу сеоског атара, где се тло састоји делом од песка, а делом од обичне земље. У ужем географском смислу припада долини Нере, али ка северу нагиње долини поточића Јаруге. Овде нису вршене археолошка истраживања. То је и био разлог да се приближно на средини запарложене узане њиве Љубине Петковић из Банатске Паланке, у делу где је на површини видљива већа концентрација ситног камена и беличастог кречног растрешеног малтера, постави сонда 3 x 2 m, оријентисана дужом страном у правцу исток–запад.

Слика 4 –
Клостер,
оштећени под
грађевине

Figure 4 –
Kloster, dam-
aged building
floor

У сонди се налазио изразит грађевински шут (око 0,6 m дубине), заправо растрешени малтер, ситни и крупнији камен, комади опека и цигала већег формата. Око

0,6 m испод површине тла наишло се на хоризонталну површину коју су сачињавале опеке и кречни малтер, као подлога и везиво. Те велике опеке, димензија 55 x 55 x 5 cm, биле су утопљене у малтерну подлогу у којој је, осим ситног песка и креча, било и истуцане цигле. Такође је било видљиво да и на нивелети пронађених опека местимично недостају неке опеке, па се може закључити да у овом нивоу недостају један, два или више редова опека. Начин грађења и врста материјала јасно показују да се у овом случају ради о остатку неке веће римске грађевине.

Осим тога, у делу сонде према северном профилу, непосредно изнад нивелете зида, наишло се на два скелета. Били су укопани у поменути шут, а лежали су непосредно на нивелети опека. Оба скелета само су делимично очишћена јер су им главе биле у профилу, оријентисане према југу. Ни уз једног покојника није било прилога. Нађено је само неколико већих гвоздених кованих клинова, за које није извесно да ли потичу из гробова (можда окови дрвених сандука) или су пали са горњег дела грађевине приликом њеног рушења.

Јасно је видљиво да је откривени под у јужном делу сонде својевремено пробијен и да је у тим удубљењима обављена још једна, а можда и две сахране. Но, тај део није копан, па гробови нису очишћени с обзиром да је било неопходно проширење сонде.

У читавој сонди наишло се само на неколико фрагмената грубе керамике, већих делова црепова, делимично оштећену кружну опеку (хипокауст !?) и поменуте клинове.

Резултат овог малог прелиминарног сондирања у Клостеру сасвим је јасан и недвосмислен. У том простору налазе се остаци римске грађевине (можда вила рустика), што показује грађевински шут, а потом и остатак пода од великих опека на дубини од око 0,6 m испод површине садашњег терена. Ту је обављано и сахрањивање покојника, али свакако након замирања живота у овој грађевини. Време укопавања није могло да се установи пошто у гробовима није било прилога.

**ĐURICA, RESCUE EXCAVATIONS, KRUŠKA & KLOSTER,
SURVEYING, BELA PALANKA MUNICIPALITY**

Dimitrije Madas, Kovin

Started in 2005 and intensified in 2006, rescue excavations are taking place at the site of Đurica in the area of Banatska Palanka in Bela Crkva Municipality. Further more, in 2006, a surveying was performed on two archaeologically previously unknown sites, Kruška and Kloster, both in the same region as the site of Đurica.

The results of archaeological excavations on Đurica were disappointing, given the fact that the extremely high water levels of Danube have completely destroyed the remaining part of this multi-period archaeological site, located on the very bank of the river. This site, established in the Bronze Age was probably the biggest river harbor in Banat and was only abandoned in mid XV century. In 2005 archaeological excavations yielded the stratigraphy of the site and an interesting pit with Iron Age finds.

On the site of Kruška, a single trench was excavated with remains of an Iron Age settlement sporting a culture layer 1.2 meters thick. The layer was very compact, without trace of impact by other layers, signifying a steady evolution and a peaceful development over a longer period of time.

The site of Kloster has been identified on the basis of scattered limestone plaster, brick and roof tile fragments over several fields. Trench excavations have established the remains of walls and a floor belonging to a larger building at approximately 40 cm bellow the surface. There is no doubt that the building can be dated summarily around the 4th century A.D., considering the fact that the site is located nearby a Roman fortification of Sapaja. Within the single trench laid on the site, remains of a brick floor (55x55 cm bricks) plastered with copious amount of white limestone mortar and a round brick that might imply an existence of a floor heating system, were discovered. The floor was destroyed in part, and in those long, irregularly shaped pits two human skeletons were discovered. The lack of grave inventory does not allow us to date of these burials.

*

All three sites listed here are not only endangered through intensive cultivation, but also through permanent visits of numerous local looters.

Библиографија

Мадас, Д. 2001. *Налазишта и археолошки локалитети на територији општине Бела Црква*. Панчево.

Рашајски, Р. 1981. Налаз идола у облику векне хлеба, код Банатске Паланке. *Рад војвођанских музеја* 6: 13–19.